

STÅLSAT KULTURARV

PÅ VEJ MOD VERDENSKULTURARV
Halsnæs kulturarvskommune 2008-2010

Halsnæs
Kommune

INDHOLD

FORORD	5
STRATEGI KULTURARVEN SKAL BRUGES DE 10 KULTURARVSBUD STRATEGI FOR INDUSTRIMUSEET FREDERIKS VÆRK	7
STATUS 2010	11
INDUSTRIKULTUR I FREDERIKSVÆRK	12
KULTURMILJØER OG TIDSPERIODER	14
KULTURARVEN I EN FORANDRINGSPROCES	16
FORANKRING I PLANLÆGNINGEN	18
LOKALE AKTØRER	20
KULTURARVSKOMMUNEPROJEKTET	22
DE VIGTIGSTE ERFARINGER	24
DELPROJEKTER SAMSPIL MELLEM KULTURARV OG BYRUM FORMIDLING AF BYRUMMET I INDUSTRIALISMENS FODSPOR ARBEJDENDE VÆRKSTEDER DET STOLTE STÅL INTERNATIONALT SAMSPIL	26
AFLEDTE PROJEKTER IDÉER TIL FLERE RUTER RUNDVISNINGER PÅ STÅLVÆRKET KULTURARVSAMBASSADØRER	36
KULTURARVENS FREMTIDSPOTENTIALER	40
OPLEVELSESØKONOMI VI KAN LÆRE AF DE ANDRE	42
FREMTIDENS UDFORDRINGER FIRE UDVIKLINGSSTRATEGIER VI VIL MERE END DET	47
FORSLAG TIL LÆSNING	50
KILDER BILLEDKILDER	52

TAK TIL PROJEKTETS PARTER

Halsnæs Kommunes vision om at tydeliggøre Frederiksværks enestående industrielle kulturmiljø er lykkedes. Det store arbejde har været både udfordrende og spændende. Det er derfor på sin plads her at udtrykke tak for den store indsats, som en række institutioner og enkeltpersoner har ydet.

En stor tak går naturligvis til Kulturarvsstyrelsen, der med konsulent Lisbeth Øhrgaard og sektionsleder Michael Lauenborg i spidsen har arbejdet utrætteligt for at hjælpe os frem til et godt resultat. Det samme gælder den gavmilde fond, Realdania, hvor en særlig tak går til projektleder Christian Andersen.

De mange statusmøder rundt om i landet har været arrangeret og afviklet af Dansk Byplan Laboratorium, hvis medarbejdere har fulgt planer og idéer til dørs. Tak til projektleder Christian Broen og Marie Partoft.

Der er også al mulig grund til at takke repræsentanterne for de tre øvrige kulturarvskommuner. Dels for nogle vellykkede og inspirerende besøg og dels for en række konstruktive input og sparring i projektforløbet. Vi glæder os til også fremover at kunne udveksle erfaringer.

I Halsnæs Kommune går takken til styregruppens formand, direktør Svend-Erik Nielsen, kulturchef Steen Thomsen og projektgruppens leder, Frank Allan Rasmussen og sidst men ikke mindst referencegruppens ihærdige medlemmer.

Industrimuseet Frederiks Værk har ydet en stor arbejdsmæssig indsats og her er grund til at fremhæve museumsinspektør Marie Bach og hendes utrættelige arbejde for projektet.

Det samme gælder medarbejderne på Halsnæs Kommunes rådhus, især Plan og Miljø, der har taget et stort ansvar, været med i felten, har deltaget i møder og været med til at nedbryde faglige skel samt løfte hele projektet.

Tak til borgerne i Halsnæs Kommune for et have taget godt imod projektet med både åbenhed og interesse.

KOLOFON

Industrimuseet Frederiks Værk & NIRAS 2010

Tekster:

Marie Bach, Mette Glarborg
Bahrenscheer, Kirstine Iversen og
Frank Allan Rasmussen

Foto: Se listen bagerst

Publikationen er udgivet med økonomisk støtte fra:
Kulturarvsstyrelsen, Realdania og
Halsnæs Kommune

Lay-out:

NIRAS, Kirstine Iversen og Mette
Glarborg Bahrenscheer

Tryk: special-trykkeriet viborg a-s

FORORD

EN BY GENFØDES

I 2006 fejrede vi i Frederiksværk byens 250 års dag med en fantastisk udstilling: Konge, Borger & By - Frederiksværk i 250 år. Begivenheden gav et nyt syn på historien og vores kulturelle arv. Familierne i Frederiksværk vandrede gennem udstillingen i Gjethuset, Danmarks første industribygning, i tidligere generationers fodspor. De oplevede 250 års fabriks- og industrihistorie og fandt deres egen fortid beskrevet. Det gav en fornemmelse af fællesskab, identitet og værdier.

Den fornemmelse er vi i Halsnæs godt i gang med at gøre til vores fælles ståsted. Med udpegningen af Frederiksværk som Nationalt Industriminde har sagen fået ekstra vægt. Gennem kulturarvskommuneprojektet er vi yderligere blevet "stålsatte". Projektet har haft stor betydning for Halsnæs Kommune og har blandt andet sat en ny og værdifuld dagsorden f.eks. på det planmæssige område, hvor kulturarven i Kommuneplan 2009 har fået en stor plads.

Kulturarven er blevet solidt forankret lokalt og er noget alle kan forholde sig til.

VI SER FREM MOD 2020

Arbejdet med kulturarven rummer en vision for fremtiden - et ønske om at skabe en formidling af historien, samtiden og fremtiden i en smeltedigel af gode, stærke oplevelser. Der er skabt et ønske om en kommune, hvor udvikling og bevaring går hånd i hånd, og hvor udviklingen sker i respekt for miljø og kulturarv. Vi har modet til, med udgangspunkt i vores styrkede kulturelle identitet, at tænke vores unikke historie og fantastiske natur ind i en international sammenhæng. Arbejdet med kulturarven, som en betydningsfuld del af det samlede kulturliv, er en investering i fremtiden. Vi forventer, at den strategi vil kunne skabe en masse positiv energi. Vi er overbeviste om, at et stærkt kulturelt fællesskab genererer nye ressourcer og forøger den sociale kapital. I bedste fald vil satsningen tilmed have en positiv effekt i forhold til den lokale økonomi på længere sigt.

MINE 6 BEDSTE KULTURARVSRÅD TIL JER LÆSERE SKAL VÆRE:

- Udvis mod og vedholdenhed i arbejdet med kulturarven
- Betragt kulturarven som en ressource
- Sørg for at give kulturarven en solid politisk forankring
- Gør kulturarven til et punkt i alle politiske udvalg på lige fod med miljø eller sundhed
- Gør det til en vane at tage "kulturarvsbriller" på, hvad enten du agerer som politiker, embedsperson eller borger
- Vær bevidst om vigtigheden af den lokale, folkelige forankring af kulturarven

Helle Vibeke Lunderød

Formand for Udvalget for Kultur, Fritid og Nærdemokrati
Halsnæs Kommune

STRATEGI

KULTURARVEN SKAL BRUGES

De fleste, der ikke kender Frederiksværk forbinder uvilkårligt bynavnet med fabrikker og industri – et sted hærget af støj, røg og møg. Men Frederiksværk er meget mere. Frederiksværk er først og fremmest en by med en stolt historie. Historien skal være dynamoen i arbejdet med at "brande" kommunen som et spændende sted at bo, som attraktion og et sted for gode oplevelser. Det er Halsnæs Kommunes stålsatte vilje, at industrihistorien skal bane vejen for dette fremtidsmål.

VISION

I Halsnæs Kommune skal Frederiksværks enestående industrielle kulturmiljø fra 1700-tallets militære industrielle kompleks til den stadig aktive stålindustri spille hovedrollen i skabelsen af lokal identitet, helhedsorienteret planlægning, bæredygtig turisme og oplevelsesøkonomi. Kulturarven skal være en drivkraft og en ressource, der bidrager med kvalitet i borgernes liv i hele kommunen.

MÅL FOR KULTURARVEN

Halsnæs Kommune vil med udgangspunkt i Frederiksværks status som Nationalt Industriminde og kulturarvskommune "brande" sig selv som et kulturelt fyrtårn i Nordsjælland.

Vi vil gøre en indsats for at skabe kulturmiljøer, der kan styrke fællesskabet og sætte kommunen og dens attraktioner på det kulturelle Danmarkskort og på sigt Europakortet.

Vi vil satse på kultur og kulturturisme og bruge kvalitetene i bymiljøet, det blå vand, den grønne skov og de røde sadeltage – til at styrke og formidle oplevelser.

Vi vil gennem aktiv lokalplanlægning sikre kvalitet indenfor restaurerings- og bevaringsarbejdet samt arkitektonisk holdning og kvalitet i nybyggeriet.

Vi vil arbejde for at udvikle attraktive bosætningsmuligheder, hvor kulturarven og kulturlivet bliver et aktiv for kommunen på lige fod med andre vigtige elementer som nærhed til naturskønne områder, gode børnepasningstilbud, skoler mv.

Vi vil arbejde for at understøtte udviklingen af turisme og oplevelsesøkonomi, herunder etablering af samarbejde mellem kommunen og erhvervslivet, samt eksterne netværk.

DE 10 KULTURARVSBUD

Halsnæs Kommune placerer kulturarven højt på den politiske agenda. Vi tænker ikke kulturarven som et selvstændigt emne eller område, men som det kit, der kan binde de øvrige sagsområder sammen. Vi vil formulere os sådan:

- DU SKAL GØRE KULTURARVEN TIL ET AKTIV I BORGERNES DAGLIGDAG
- DU SKAL BRUGE KULTURARVEN I PLANLÆGNINGEN
- DU SKAL RESPEKTERE OG INDDRAGE BORGERNE
- DU SKAL SATSE PÅ AUTENTICITET OG KVALITET
- DU SKAL KOMMUNIKERE DET GODE BUDSKAB
- DU SKAL SE HELHEDER IKKE ENKELTHEDER
- DU SKAL SKABE NETVÆRK DU KAN VIDENDELE MED
- DU SKAL FORMIDLE KULTURARVEN BREDT VIA MANGE MEDIER
- DU SKAL DYRKE TVÆRFAGLIGHEDEN
- DIN VILJE SKAL VÆRE STÅLSAT

STRATEGI FOR INDUSTRIMUSEET FREDERIKS VÆRK

Industrimuseet er en nøgleaktør i arbejdet med industri-kulturarven i Halsnæs Kommune. Det er her, de vigtigste res-sourcer ligger i forhold til såvel en formidling som en sikring af byens industrielle historie.

MÅL FOR FORMIDLING

Industrimuseet Frederiks Værk er et kulturhistorisk museum for hele Halsnæs Kommune. Museet opnåede statsanerkendelse i 2004.

Det er museets mål at:

- udvikle en moderne fremadrettet virksomhed med fokus på kommunens enestående industrihistorie
- udvikle et musealt formidlingskoncept, rettet mod børn og unge, lokale borgere og turister fra ind- og udland
- fremme samarbejdet med alle de kræfter, der arbejder med byens historie, kultur og miljø i en fælles bestræbelse på at gøre Halsnæs Kommune til et kulturelt fyrtårn i Nordsjælland

VISION FOR KULTURARVSFORMIDLING

Vi vil nytænke museumsbegrebet og nedbryde de traditionelle grænser mellem udstillinger, formidling og magasiner. Gennem en konsekvent inddragelse af byrummet og kulturlandskabet i oplandet vil museet arbejde for at engagere alle borgere i Halsnæs Kommune i egnens fælles fortælling.

VISIONENS FINGERAFTRYK

PLANLÆGNING OG SAMARBEJDE

Det er Halsnæs Kommunes ambition at fortsætte og styrke det fagligt stærke samarbejde omkring planlægning mellem museet og kommunens planlæggere.

SOCIALT ANSVAR

Det er Halsnæs Kommunes ambition, at museet udvider sine aktiviteter og sit personale, herunder at museet påtager sig et socialt ansvar ved at tilbyde jobtræning og skåne- og fleksjob til kommunens borgere.

ØKONOMI

Det er Halsnæs Kommunes ambition at museet udvikles til en bredviftet kulturvirksomhed, der med de tilstrækkelige offentlige tilskud og en betydelig egen indtjening kommer til at hvile i sig selv.

FAGLIGT FUNDAMENT

Det er Halsnæs Kommunes ambition, at museet fortsætter og styrker det faglige grundlag og engagement gennem sin indsats for: Indsamling, bevaring, registrering, forskning og formidling.

FYSISKE RAMMER

Det er Halsnæs Kommunes ambition at sikre velegnede lokaler og servicefunktioner som ramme for udstillinger og aktiviteter, som en forudsætning for at drive et moderne museum og for at formidle kommunens kulturarv aktivt og positivt.

STATUS 2010

” Der må gives en stor cadeau til museet for at Frederiksværk er blevet udpeget som et Nationalt Industriminde.

Lokalhistorikeren

KULTURARVEN I HALSNÆS KOMMUNE

Halsnæs Kommune har fokus på kulturarven som en ressource. Det gælder både som en ressource for udvikling af identitet, bosætning og oplevelsesøkonomi, og som et vigtigt redskab i planlægningen og derved kommunens fremtid.

Erkendelsen af industrikulturarven som omdrejningspunkt begyndte med genrejsningen af Gjethuset, der nu er byens stolthed. Senere fulgte andre initiativer, der manifesterede industrihistorien som den ”bærende fortælling” om vores egen og by. Industrimuseets arbejde har banet vejen for den brede anerkendelse af kommunens enestående industrihistorie gennem 250 år.

NATIONALT INDUSTRIMINDE

Den officielle anerkendelse kom med udpegningen af Frederiksværk som et af Danmarks 25 nationale industriminder i 2007.

Det skete først og fremmest, fordi købstaden som fabriks- og industriby har en lang, fortløbende historie, og fordi en række af de bevarede miljøer, bygninger og maskiner er enestående. Denne status indebærer ikke fredning, men giver et klart signal om, at husejere og virksomheder bør udvise størst mulig hensyn over for den industrielle kulturarv.

KULTURARVSKOMMUNEPROJEKTET HAR SAT SPOR

Projektet Stålsat Kulturarv kom på et strategisk vigtigt tidspunkt og har understøttet den igangværende udvikling i Halsnæs Kommune og det gældende fokus på industrikulturarven. Som en saltvandsindsprøjtning har projektet styrket en række initiativer og givet anledning til, at der nu samarbejdes på tværs i kommunen omkring kulturarven i planlægningen og som strategisk udviklingsressource. Samarbejdet er blevet formaliseret og styrket generelt. Projektet har beriget planlægningen, og planlægningen har understøttet projektet.

I kraft af kulturarvskommuneprojektet er en række historier blevet formidlet ud til borgere, foreninger, politikere og medarbejdere i kommunen. En række arrangementer og initiativer såsom byvandring, erindringsgrupper, kulturarvseminar og borgerblog har gjort kulturarven nærværende og har øget interessen for kulturarven i pressen og rundt omkring i lokalsamfundet.

STÅLSAT KULTURARV - MERE END EN AFRAPPORTERING

Rapporten tjener flere formål. Den leverer en redegørelse for processen og en opsamling på resultaterne af kulturarvskommuneprojektet. Samtidig er den et strategisk redskab for Halsnæs Kommune og for Industrimuseet Frederiks Værk. Rapporten videregiver de væsentligste historier og den aktuelle status for de mange gennemførte aktiviteter. Dette sker for at befæste kulturarvens betydning i kommunens fremtidige udvikling.

I rapporten belyses kulturarvsinitiativer, der er gennemført både før og under kulturarvskommuneprojektet i hele kommunen. Målet er her at videregive alle de væsentligste erfaringer og dele denne viden med andre kommuner, museer og enkeltaktører. Rapportens hovedfokus ligger imidlertid på de fremadrettede initiativer, på hvad vi kan bruge kulturarven til i fremtiden i forhold til planlægning, byudvikling, bosætning, sundhed, rekreative oplevelser, turisme og oplevelsesøkonomi.

INDUSTRIKULTUR I FREDERIKSVÆRK

KULTURMILJØER OG TIDSPERIODER

Frederiksværks forholdsvis korte historie har givet byen en unik mængde af fysiske levn fra industrialiseringens tidsalder. Byens spændende udvikling fortæller 250 års dansk industrihistorie, ikke blot i ord, statistik og billeder, men også i form af bygninger, anlæg og maskiner: Gjethuset, Palæet, Arsenalet, Trækulsbrænderiet, Krudtværket og Salpeterladen med værksteder og maskiner, de classenske arbejderhuse, Kanalerne, Havnestøberiet, Kontiværket, Det Danske Stålvalseværk og Elektrostålværket og de tilhørende boligblokke og kolonihaver. Frederiksværk har med andre ord en historie der er synlig og som er en del af borgernes daglige omgivelser.

Frederiksværk adskiller sig i sin byplan og bygningsstruktur markant fra andre købstæder ved at være opstået som en industriby. De mange værksteder og fabrikker fremstillede gennem århundreder krudt, kugler og kanoner til rigets forsvar. Selve byens identitet er knyttet til rollen som landets største militære, industrielle kompleks samt den enestående stålværksindustri.

I 1700-tallet sameksisterede Kanonstøberiet og Krudtværket med en række mindre, håndværksbetonede virksomheder, der blandt andet producerede knive og sabler, instrumenter, maskindele og forskelligt husholdningsgods. I 1802 blev der tilføjet et Kobbervalseværk, og da krigsproduktionen klingede af i 1860'erne, opstod en civil fabriksvirksomhed af kakkellovne, komfurer og landbrugsmaskiner.

Fra 1940'erne baserede Det Danske Stålvalseværk sin produktion på skrot og blev dermed en pioner indenfor genanvendelse. I dag er værket, sammen med det enorme Elektrostålværk, en vigtig del af byen og nok den vigtigste brik i borgernes selvopfattelse.

” Der findes ikke noget bymiljø magen til i Nordsjælland. Det særlige er båret af industrikulturen som identitetsskaber.

Erhvervsmanden

PROTOINDUSTRIENS KULTURARV

Frederiksværk har flere bygninger med rod i den protoindustrielle periode. De har alle et stort formidlingsmæssigt potentiale. Det gælder det imponerende Gjethus (støberi), den fine fabrikmesterbygning, kaldet Palæet, det gamle Arsenal, Projektilmagasinet, Trækulsbrænderiet, Salpeterladen og en række af generalmajor Classens arbejderhuse.

INDUSTRIALISMENS KULTURARV

Frederiksværk og byens opland har en række bygninger, der primært knytter sig til den tidlige industrialisering, omfattende godt 80 større og mindre bygninger på Krudtværksområdet. Der er tale om tidligere produktionsbygninger, funktionær- og arbejderboliger samt magasiner. Det er kommunens plan, at få vedtaget en bevarende lokalplan for denne perle af et kulturmiljø. På Krudtværksområdet har tiden stået stille, og her mærker man historiens vingesus. Samtidig er det et meget levende sted med over 30 foreninger, 15 små virksomheder og et museum.

SENINDUSTRIALISMENS KULTURARV

Fra den senindustrielle periode findes endnu et enestående kulturmiljø, nemlig Stålværket. Det er i dag splittet op i tre virksomheder på henholdsvis russiske, ukrainske og schweizisk/italienske hænder. Produktionen kører i højt gear. Det godt 400.000 m² store areal med 140.000 m² bygninger under tag har et enormt potentiale som center for industrihistorisk formidling, en fortælling om genbrug, moderne teknologi og stålarbejdernes specifikke identitet. Tre af områdets bygninger har fundet vej til omtale i: "Dansk Arkitektur, Arbejdets Bygninger".

KULTURARVEN I EN FORANDRINGSPROCES

Der ligger et kæmpe potentiale og nogle stærke kvaliteter i de store samlede miljøer, som Frederiksværk har omkring Gjethuset, Krudtværksområdet og Stålværksområdet. I den hårde konkurrence, som alle provinsbyer indgår i, om at tiltrække nye borgere, helst også gode og kreative borgere, er det unikt og det autentiske i en tydelig og ikke mindst synlig historie, et stærkt kort at have på hånden.

Faktisk er byens industrielle historie så imponerende, at den ikke bare udgør en kvalitet i det daglige liv i Frederiksværk, men også er interessant og tiltrækkende for et udefra kommende publikum.

Det store potentiale er kun delvist forløst eller under udvikling, og der ligger kolossale muligheder og venter i industrilandskaberne omkring byens senindustrielle stålproduktion.

EN MODNINGSPROCES

Helt generelt er det en udfordring at håndtere og formidle den industrielle bygningskultur i forhold til mere traditionelle og anerkendte dele af vores bygningsbundne kulturhistorie som kirker, slotte, herregårde og gamle handels- og pakhuse.

Dette forhold er betinget af, at det først er for relativt nylig, vi har skullet forholde os til den kulturarv, den sene industrialisering efterlader. Udfordringen er også betinget af, hvor genanvendelig denne bygningsmasse er. Alene skalaen på de gamle handels- og pakhuse gør dem helt anderledes håndterbare end massive fabrikshaller og siloer.

Genopførelsen og nyfortolkningen af Gjethuset og andre af protoindustrialiseringens bygninger er de første trædesten i den løbende omdannelsesproces, Frederiksværk går igennem. Det har været med til at modne politikere, borgere og lokale interessenter og har åbnet øjnene for byens historiske kvaliteter.

På Krudtværksområdet er der før og under kulturarvskommuneprojektet påbegyndt en proces, hvis mål det er at sikre et stort, samlet fysisk miljø, hvor potentialet blandt lokale iværkstættere og foreninger kan udfolde sig.

Modningsprocessen er vigtig, nu hvor vi står overfor, at skulle håndtere den sene industrialiserings store og tunge anlæg. Denne kulturarv rummer ikke umiddelbart de samme arkitektoniske kvaliteter som området omkring Gjethuset og Krudtværksområdet. Det kan være svært for mange at se meningen med at fastholde den samtidshistorie, der ligger i miljøet omkring Stålværket.

DEN KORTE BANE

I kraft af det arbejde der allerede er gjort for at sikre centrale bygninger til offentlige formål omkring Gjethuset og på Krudtværksområdet er grundstenen lagt til skabelsen af nogle samlede miljøer af meget høj kvalitet.

” De nye Frederiksværkere er flyttet til byen, fordi der er en særlig atmosfære takket være byens synlige kulturhistorie.
Den engagerede borger

På den korte bane er det derfor ligetil at forsætte den igangsatte positive udvikling, med et yderligere løft af bymidten. Planerne rummer bl.a. en renovering af kanalerne, så de bliver synlige, som de vigtige historiske livsnerver, de er gennem byen. I stedet for at ligge hen som en tilgroet del af byens ”bagside”, skal de renses og fremhæves, så de bidrager til et smukkere og mere levende bymiljø.

I bymidteplanen for Frederiksværk er der lagt klare retningslinier for udviklingen samt peget på en række konkrete handlinger, der skal ske. Handlingerne, der relaterer sig til at styrke og synliggøre byens unikke historie, er udarbejdet i et samarbejde mellem kommunens planlæggere og Industrimuseet.

Den proces, der er iværksat omkring udarbejdelsen af en bevarende lokalplan for Krudtværksområdet, er ligeledes et samarbejdsprojekt mellem museet og planlæggerne. Det kan ses som endnu en af de målrettede trædesten frem mod at sikre den bedst mulige udnyttelse af byens historiske potentiale. Samarbejdet skulle gerne resultere i, at omdannelsen fra historisk industri til moderne boligby, sker på en måde så Frederiksværk fastholder sine særlige kvaliteter.

DEN LANGE BANE

De helt store udfordringer, Frederiksværk går i møde i fremtiden, er at håndtere transformationen af det 400.000 m² store stålværksareal. I modsætning til de områder i den centrale midtby, der allerede er under forandring, er dette areal af en størrelse der kræver kolossalt store investeringer til omdannelse, og processen kommer til at ske over en lang årrække. Hvor omdannelsen af bymidten har kunnet trækkes af lokale kræfter, både offentlige og private, er stålværksområdet afhængig af udefrakommende initiativer og midler. Stålværksarealerne er så unikke i en dansk kontekst, at der ikke er meget hjælp at hente i eksisterende indenrigske erfaringer med omdannelse af industriarealer. Det er nærmere store udenlandske projekter som i Emscher Park i Ruhr, der kan danne forbillede, hvis den langsigtede proces skal lykkes. Værkets attraktive beliggenhed ved fjorden gør det sårbart overfor at ende ligesom utallige havne her til lands, hvor industriens spor slettes fuldstændig til fordel for dyre udsigtsboliger og et halvdødt bymiljø.

FORMIDLING, FORMIDLING OG FORMIDLING

Den formidlingsindsats, som museet har gennemført og planlagt, er en af hjørnestenene i at byens store industrihistoriske potentiale bliver sikret. Ud over den nære dialog, med dem der har deres hverdag i Frederiksværk, og som skal sikre en voksende bevidsthed og stolthed i lokalsamfundet, sættes der også på at udvikle Frederiksværk til et sted af international betydning for den industrielle kulturarv. Der sigtes i fremtiden mod at Frederiksværk bliver et Anchorpoint på den Europæiske Industrirute og dermed ikke bare et dansk men et Europæisk Industriminde – på sigt også verdenskulturarv. Med disse ambitioner følger et hårdt arbejde for at udbygge det internationale netværk som er påbegyndt med den internationale konference, afholdt i forbindelse med kulturarvskommuneprojektet.

FORANKRING I PLANLÆGNINGEN

Både før og under kulturarvskommuneprojektet er der i Halsnæs sat særlig fokus på at implementere og forankre kulturarven i den daglige planlægning - herunder kommuneplanen og agenda 21 strategien, helhedsplaner for bymidterne samt diverse lokalplaner og politikker for turisme og kultur.

KOMMUNEPLAN 2009

Kommuneplan 2009 er et tydeligt eksempel på det øgede fokus på kulturarv, som bl.a. kulturarvskommuneprojektet har bidraget til. Kulturarven har heri fået en central rolle i forhold til håndteringen af byudviklingen. Der står konkret at: "Den fremtidige byudvikling skal tage udgangspunkt i de enkelte byers historie". Om Frederiksværk står der at: "Byrådet vil skabe en sammenhængende by, hvor industrikulturen er omdrejningspunkt." Dette er eksempelvis konkretiseret i kommuneplanens rammedel, hvor den kulturmiljømæssige betydning af områderne med arbejderboliger er beskrevet.

Hele Frederiksværk by er i kommuneplan 2009 udpeget som et samlet kulturmiljø og der er formuleret et klart fokus for det overordnede arbejde med kulturarven i kommunens enkelte områder. I Hundested er det maritime miljø i fokus, mens kommunens deltagelse i Nationalparkprojektet drejer sig om formidling af den kongelige aktivitet i området.

Forud for kommuneplanen er der udarbejdet bymidteplaner for både Hundested by og havn samt Frederiksværk.

” *Kulturarvskommuneprojektet har bidraget til en stadig øget bevidsthed omkring kulturarven. Det ses også i Kommuneplanen, hvor kulturarven har fået lov til at spille en stor rolle.*

Embedsmanden

BYMIDTEPLAN FOR FREDERIKSVÆRK

I 2008 vedtog Byrådet en bymidteplan for Frederiksværk, med det formål at sikre en overordnet sammenhæng i udviklingen. Bymidteplanen er blevet til i samarbejde med borgere, interesseorganisationer og museet. Den indeholder en vision for bymidten og konkrete retningslinjer for en række udpegede geografiske indsatsområder, hvoraf flere har stor betydning for både sikringen og formidlingen af byens kulturarv. Bymidteplanen bygger på 5 overordnede strategier: Frederiksværk som den sammenhængende by, den grønne by, den blå by, den levende by og den historiske by. I bymidteplanen fokuseres på, at byudviklingen skal understøtte fortællingen om Frederiksværks historie, og at kulturarven skal bruges aktivt til at give liv i byrummene omkring de historiske bygninger og miljøer. Kanalerne, der er et særligt kulturhistorisk træk i Frederiksværk, udpeges i bymidteplanen som et tema, der skal udvikles og synliggøres.

” *Kulturarvskommuneprojektet har haft stor politisk bevågenhed. Det er et fast punkt på udvalgmøderne og et fast orienteringspunkt på byrådsmøderne.*

Politikeren

” *Der er en lokal stolthed over det løft bymidten har fået.*

Erhvervsmanden

BEVARENDE LOKALPLAN OG HELHEDSPLAN

I forbindelse med kulturarvskommuneprojektet er der blevet udarbejdet en bygningsregistrant for Krudtværksområdet som skal danne grundlaget for udarbejdelsen af en bevarende lokalplan for området. Der er tidligere blevet arbejdet med bevaringstiltag i lokalplanerne, men det er kommunens ambition i fremtiden at udarbejde lokalplaner for områder, hvor det er nødvendigt, i et tæt samarbejde med museet.

I 2006 vedtog Frederiksværk Byråd en helhedsplan for Krudtværksområdet. Planen indeholder en række forslag til forskønnelse og fornyelse af området. Særlig vigtige er forslagene til udvidelse af de kulturelle aktiviteter og Industri-museets synlighed i området.

TURISMEPOLITIK OG DEN KOMMENDE KULTURPOLITIK

Kommuneplanen benævner kulturarven som vigtig både for tiltrækning af fremtidige borgere og turister. Det er i turismepolitikken beskrevet, at der bl.a. skal sættes på kulturturisme og udvikling af oplevelsesøkonomi. Det industrielle kulturmiljø i Frederiksværk er udset som grundlaget for at kunne give borgere og besøgende unikke oplevelser i byen, og Gjethuset er udpeget som kommunens kulturelle centrum. Der vil i 2010 blive udarbejdet en kulturpolitik, der ligesom turismepolitikken skal sikre at kulturarven og de værdifulde kulturmiljøer bliver indtænkt som et vigtigt element i udviklingen af kommunens kulturelle tilbud.

”Kulturarvskommuneprojektet har bidraget til at øge det politiske fokus på kulturarven.

Den engagerede borger

NATIONALPARKEN KONGERNES NORDSJÆLLAND

Nationalparken skal sammenfatte hele områdets kulturhistorie, forankret både i landskaberne og i de menneskeskabte miljøer. I dette enestående kulturlandskab er kulturen afhængig af naturen der blandt andet leverer råstoffer, energi og vand. Omvendt præges landskabet af kulturen og den teknologiske udvikling. Nationalparken består af en kerne, Gribskov og Esrum sø, samt en række korridorer, hvoraf korridoren Tisvilde-Frederiksværk kun er én. Den forbinder de statsejede arealer rundt om Arresø med kerneområdet og formidler historien om industriens begyndelse og vandkraftens betydning.

Kulturarvsstyrelsen udpegede i 2007 det Nationale Industriminde, hvis areal er næsten identisk med det område, som lokalt skal være en del af det langt større Kongernes Nordsjælland. Således får det smukke pastorale landskab med de store herregårde, slotte, klostre og anlæg, som hovedparten af Nationalpark Kongernes Nordsjælland består af, et kantet og råt modsvar i kraft af den ”industrielle” korridor ved Frederiksværk.

LOKALE AKTØRER

” Holdningsændringer i forhold til kulturarven kræver ikke bare formidling af fortiden, men også af samtiden og fremtiden.

Politikeren

KULTURARVENS BETYDNING OG FORANKRING LOKALT

Oplevelsen af hvad kulturarven betyder, varierer alt efter hvem spørgsmålet stilles til. For at præcisere hvad Halsnæs Kommunes kulturarv betyder for den enkelte, og hvordan den i fremtiden kan spille en central rolle i kommunens udvikling, er fem lokale personer blevet spurgt.

Fælles for alle er, at der er et stort ønske om, at kulturarven integreres i den fremtidige udvikling, men at det kræver en nøje afvejning af værdierne. Der er ligeledes en opgave forbundet med at gøre kulturarven til en værdi for den ”almindelige” borger eller tilflytter til kommunen. Situationen er nu, at det er de engagerede borgere, der har fokus på kulturarvspotentialerne. Her ligger en opgave i at få de tidligere arbejdere til at se industrikulturen som noget værdifuldt og inddrage dem i formidlingen. Endelig er det vigtigt politisk at fastholde en fælles kurs for bevaring af de fysiske elementer, der repræsenterer de bærende fortællinger og som ikke må gå tabt.

VIGTIGE UDSAGN

- Kulturarven som råstof i kommunens udvikling er fokuseret på det autentiske, byen har at byde på og den stadig aktive industri.
- Ikke alt kan og skal genanvendes.
- Historien er selvfølgelig vigtig som kilde til identitet, men arbejdernes børn i Frederiksværk vokser ikke op og bliver arbejdere. Der skal satses på uddannelse.
- Lokal stolthed, stærke lokale historier, traditioner og tilhørsforhold kan bidrage til, at bysbørn vender hjem når de selv har fået børn.
- Nye borgere flytter til Frederiksværk pga. billige huspriser og kvaliteter som skov og strand.
- Der skal skaffes midler udefra til bevaringsarbejdet.
- Fysisk bør der satses på at binde historierne sammen og derved gøre dem nærværende.

KOMMUNENS UDFORDRINGER OG INDSATS

Halsnæs Kommune har et begrænset budget, hvilket har betydet og fremover vil betyde, at der skal foretages skarpe strategiske prioriteringer af, hvor kommunen kan løfte bevaringsindsatsen. Den helt store udfordring er, at det som regel altid er billigere at jævne gamle bygninger og anlæg med jorden og bygge nyt. Der skal med andre ord nok blive plads til udvikling. Spørgsmålet er, hvordan vi bringer identiteten og historien med ind i fremtiden.

” Generelt er der blevet udviklet bedre værktøjer til at tage strategiske beslutninger.

Embedsmanden

Halsnæs har i de seneste år haft fokus på at opbygge helhedsorienterede strategier, også hvad angår bevaringsindsatsen. Det har senest affødt det strategiske opkøb af Palæet, herved styrkes miljøet omkring Gjethuset yderligere. Med det valg følger, at byrådet desuden har afsat et større beløb til renovering af bygningen. Der er samtidig blevet sat et større beløb af til renovering af Salpeterladen, for at styrke Krudtværksområdet og dets muligheder for at tiltrække besøgende.

Visse valg medfører fravalg, og i denne proces har kommunen måttet afstå lokalarkivets nuværende bygning. Det er heldigvis lykkedes at overdrage bygningen, der oprindeligt blev opført som fattighus, til en lille kreativ virksomhed, der gerne vil bo i de historiske rammer.

Det er ofte svært at finde private aktører, der er villige til at træde ind og løfte den økonomiske byrde ved at bevare historiske bygninger i byen. Dels kræver det, at bygningerne er genanvendelige, og dels at tilgangen til bevaring er fleksibel og realistisk. Endelig er det en stor udfordring at finde erhvervsdrivende, for hvem det er attraktivt, at bruge bevaringsværdige bygninger som ramme om deres forretning. Det vil ofte være kreative virksomheder der kan se et potentiale i at brande sig på dette.

Halsnæs Kommune er gået med i et udviklingsprojekt sammen med Dansk Bygningsarv om håndtering af de bevaringsværdige bygninger og kulturmiljøer. Projektet skal komme op med nye værktøjer til at sikre flere bevaringsværdige bygninger. De erfaringer kan blive meget værdifulde for kommunen i det videre arbejde.

ERFARINGER OG ANBEFALINGER TIL SAMARBEJDER

Samarbejdet mellem kommunens planlæggere og det lokale museum er grundlaget for den stigende inddragelse af kulturarven i såvel den strategiske som den fysiske planlægning.

Der er opbygget en øget politisk opmærksomhed og bevidsthed omkring kulturarven som strategisk ressource, da kulturarvsspørgsmål oftere kommer på dagsordenen. I Halsnæs er det blevet indført som en del af sagsfremstillingen til udvalgsmøder og byrådsmøder at beslutningens konsekvenser for kulturarven skal belyses på lige fod med økonomiske konsekvenser, miljømæssige konsekvenser m.fl.

Bymidteplaner/helhedsplaner har vist sig som et godt strategisk beslutningsgrundlag, når bevaringsindsatsen skal prioriteres.

En mulighed for at sikre kulturarven er at søge eksternt støtte til bevaringsarbejdet hos fonde som Realdania, Nordea-fonden, A.P. Møllers Fond mv. Udfordringerne for kommunen ligger i, at der ofte kun kan søges midler til renovering og etablering af faciliteter, men ikke til efterfølgende drift og vedligehold.

A low-angle, upward-looking photograph of two modern buildings against a clear blue sky. The building on the left is a tall, white structure with a grid of windows and a blue metal frame. The building on the right is a dark, angular structure with a complex, geometric facade. The text "KULTURARVS KOMMUNE PROJEKTET" is overlaid in white, bold, sans-serif capital letters on the right side of the image.

KULTURARVS KOMMUNE PROJEKTET

DE VIGTIGSTE ERFARINGER

Projektet Stålsat Kulturarv har understøttet og styrket den igangværende udviklingsproces i Halsnæs Kommune og det gældende fokus på industrikulturarven. Projektet har betydet en større bevågenhed overfor kulturarven både lokalt og nationalt. Samtidig har det styrket de processer internt i kommunen, planlægningsmæssig og politisk, der skal til for at temaet kommer på dagsordenen. Gennem en række initiativer og arrangementer er kulturarven blevet synliggjort. De vigtigste erfaringer er:

Konsolideringen af de igangværende projekter har givet et styrket vidensgrundlag f.eks. i forbindelse med registreringen på Krudtværksområdet, men har også bidraget til en generel udvidelse af medarbejdernes kompetencer. Denne vidensopbygning danner et stærkt grundlag for det fortsatte arbejde, når kulturarvskommuneprojektet er slut.

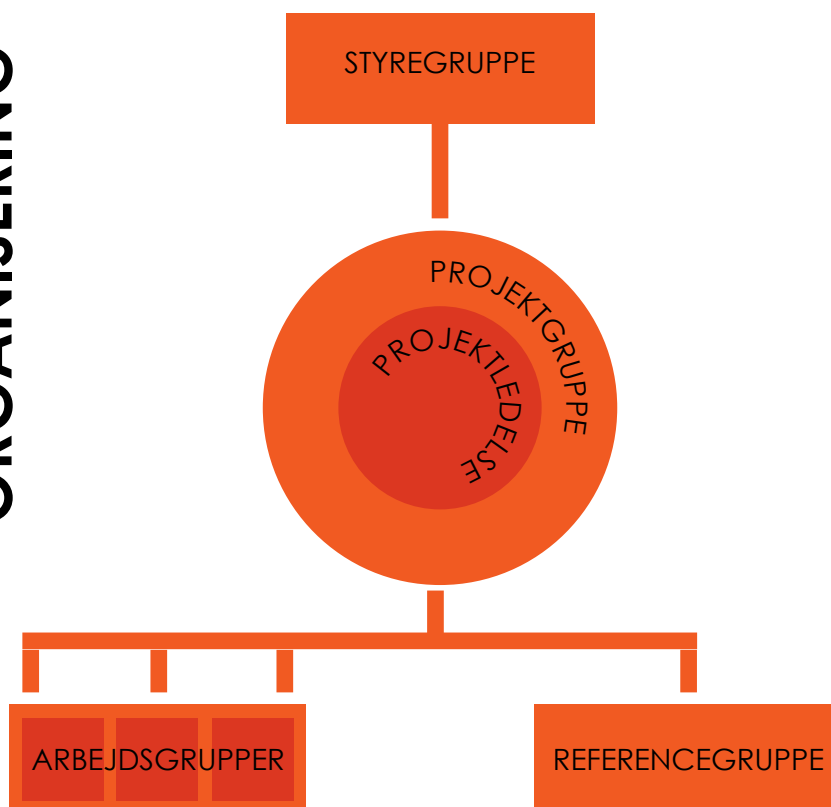
Med projektet er samarbejdet mellem kommunens planlæggere og museet blevet styrket. Den udvidede forståelse har betydet en konsekvent inddragelse af museet i de kommunale plansager. Et sådant frugtbart samarbejde er grundlaget for, at kulturarven og historien sikres og udvikles i den fremtidige omdannelsesproces.

Til håndtering af de fremtidige udfordringer har etablering af et både nationalt og internationalt netværk været et overraskende stærkt kort, både for museet og kommunen. Den øgede opmærksomhed som kulturarvskommuneprojektet har været med til at skabe, har udvidet chancen for at sikre og udvikle Frederiksværk som den mest unikke industriby herhjemme.

I kraft af projektet er der også blevet plads til at sætte fokus på sværere tilgængelige målgrupper for formidling af industrikulturarven. Med kulturarvsambassadørprojektet, rettet mod folkeskolernes ældste klasser, er vejen banet for, at de gode historier forankres hos en yngre generation. Det er dem, der i fremtiden får overdraget forvaltningen af den industrielle epokes kulturarv.

De medier, man kan kommunikere og formidle igennem, udvikler sig med lynets hast. Man skal være omstillingsparat og klar til at tage nyeste teknologier og fora i brug. Meget dyre investeringer i informationsudstyr, skal rettes imod det langtidsholdbare og lavteknologiske.

ORGANISERING

FOKUS I PROJEKTET

For mange kommuner er udgangspunktet for at arbejde med kulturarv et behov for en revitalisering af kulturarven, hvor de gode historier skal genopdages. I Halsnæs Kommune er der ingen tvivl om, at industrikulturarven og de dertil knyttede historier er stedets bærende fortælling. Visionen i projektet er at lade Frederiksværks enestående industrielle kulturmiljøer fra det militære kompleks repræsenteret af Krudtværksområdet, til den stadig aktive stålindustri spille hovedrollen i skabelsen af lokal identitet, helhedsorienteret planlægning, bæredygtig turisme og oplevelsesøkonomi.

Projektets initiativer afspejler kommunens stærke fokus på formidling og synliggørelse af industrikulturarven. Det har været en læringsproces, hvor nogle delprojekter har måttet droppes undervejs, og hvor helt uforudsete gevinster kom ud af andre delprojekter.

Selve læringsprocessen er uhyre vigtig for det videre arbejde. Kulturarvskommuneprojektet har udgjort en vigtig milepæl i den langsigtede omdannelse, som kommunen undergår. Projektet har givet ekstra luft til at konsolidere det arbejde der er gået forud – bl.a. på Krudtværksområdet. Samtidig har det givet en mulighed for at tage hul på den svære udfordring, som kommunen og især byen Frederiksværk står overfor: Stålværksområdet. Det sker på et tidspunkt, hvor man stadig kan nå at tænke strategisk og langsigtet.

DELPROJEKTER

SAMSPIL MELLEM KULTURARV OG BYRUM

EN SYNLIGGØRELSE AF KANALERNE

Industrimuseet har sammen med Skov- og Naturstyrelsen ansøgt om midler til i fællesskab at synliggøre/renovere det næsten 4 kilometer lange kanalforløb. Midlerne er søgt gennem Miljøministeriets formidlingspulje på 12 mio. kroner. Sideløbende er der taget initiativ til at afdække kanalernes betydning for Frederiksværks borgere og turister.

EVALUERING

I et snævert samarbejde med kommunens planlæggere er det lykkedes at få "De blå bånd" ind i Kommuneplanen med en central placering. Der vil, også efter projektperiodens afslutning, blive arbejdet videre med synliggørelsen af kanalernes forløb.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Industrimuseet vil, i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen, fortsætte arbejdet med at formidle og synliggøre kanalforløbet.

OPSTRAMNING AF MIDTBYEN

Kommuneplanen indeholder et større afsnit med udgangspunkt i den helhedsplan, der tidligere er blevet udarbejdet for bymidten i Frederiksværk. Planerne er blevet til i et snævert samarbejde mellem Halsnæs Kommunes planafdeling og Industrimuseet.

EVALUERING

En opstramning af midtbyen har fået en helt central placering i kommuneplanen. Hertil kommer, at der nu er afsat midler til i 2010 at påbegynde indretningen af en række ejendomme og huse, der alle er centralt placeret i midtbyen.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

I 2010-11 vil en række bygninger blive renoveret og nyindrettet. Det gælder det fredede Palæ og Gjethuset, ligesom der er afsat midler til at sikre Projektmagasinet til brug for museets formidling for børn.

FORMIDLING AF BYRUMMET

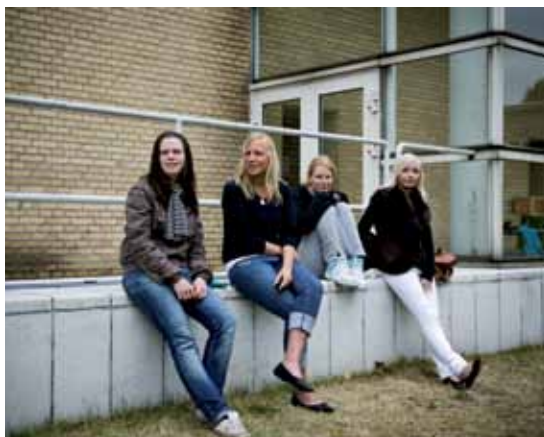
ETABLERING AF BORGERBLOG

BorgerBloggen er gjort tilgængelig på Industrimuseets hjemmeside. Her kan kommunens borgere aktivt deltage i debatten. Her kan man komme med indspark til arbejdet med den industrielle kulturarv i Halsnæs Kommune, og her kan man rejse spørgsmål om den fælles historie, herunder kulturmiljøer, bevaring og fredninger.

EVALUERING

Det har været meget tilfredsstillende at få BorgerBloggen op at køre. Den har kun fungeret i kort tid, og erfaringerne er derfor spinkle. Noget tyder på, at det bliver nødvendigt at skabe større opmærksomhed om den via pressen.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Da det er et mål for Kommunen og Industrimuseet, at borgerne er bevidste om områdets industrielle kulturarv og aktivt medvirker til bevaring, formidling mv., vil vi udbrede det gode budskab om BorgerBloggen og de muligheder, den rummer. Museet vil prioritere sin egen indsats, for at Bloggen kan være et levende og livskraftigt medium.

OPSTILLING AF INFOSTANDERE

Den lovede opstilling af infostandere i Frederiksværk er blevet opgivet af flere grunde. Fremstilling, opstilling og vedligehold af fysiske elementer i byrummet har vist sig at være en økonomisk dyr løsning. Der kræves minimum 10-15 standere, for at det opleves som "et system", hvilket undervejs i processen fremkaldte det selvkritiske spørgsmål om, hvorvidt museet overhovedet bør bidrage til en forøgelse af skilteskoven i byrummet. Hovedargumentet for at opgive netop denne leverance var dog, at den teknologiske udvikling så at sige overhalede os indenom.

EVALUERING

Vi har istedet for infostanderne valgt at implementere en række nye muligheder for at kommunikere med borgere og turister. Det gælder de sociale medier, f.eks. blogs, facebook, flickr o.a. Vi anser denne løsning for at være mere fleksibel og fremtidssikkert.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Vi vil til stadighed følge udviklingen indenfor de nye medier og udnytte de faciliteter, som passer bedst til at nå den nysgerrige borger eller gæst i byen. Vi vil desuden via "Porten" til Frederiksværks historie, som skal etableres i Palæet på Torvet, skabe rum for interaktivitet. Det skal ske både via touchscreens og personlig kontakt. Vi vil fra tid til anden iværksætte kampagner og målrettede initiativer med fokus på industrihistorien og vores fysiske kulturarv for at holde momentum i debatten og styrke det lokale ejerskab.

I INDUSTRIALISMENS FODSPOR

BEVARENDE LOKALPLAN FOR KRUDTVÆRKSOMRÅDET

Der er i projektperioden gennemført en SAVE undersøgelse af hele Krudtværksområdet omfattende 74 egentlige bygninger. Dertil er der sket en dokumentation af anlæg, fundamenter, pladser, bevoksning mv. Hele området er blevet gennemfotograferet, ligesom hver enkelt bygnings facader. Der er også foretaget en generel undersøgelse af husenes historie samt taget initiativ til, at nogle af de mest

trængende bygninger bliver renoveret. Det gælder blandt andet den store Salpeterlade fra 1760'erne. I foråret 2010 gennemførte den lokale fotoklub, Halsnæs Fotoklub, i samarbejde med Industrimuseet en fotografering af udvalgte bygningsdetaljer: Vinduesrammer, døre, porte, beslag etc., ligesom et af de etablerede håndværkslav vil gennemgå bygningerne med henblik på publicering af disses individuelle historie.

EVALUERING

SAVE undersøgelsen er foretaget i et forbilligt samarbejde mellem Industrimuseet og Halsnæs Kommunes Planafdeling. Der har under arbejdet i marken været en løbende og generelt positiv dialog med interessenterne i området. Til sammen med fotomaterialet og resultatet af arkivstudierne er der tilvejebragt et solidt grundlag for det videre arbejde med udarbejdelse af lokalplanen.

Der har været gode sidegevinster for alle parter i det tætte samarbejde. Indarbejdede samarbejdsformer og fælles holdninger til tingene vil utvivlsomt gavne arbejdet med kulturarven på længere sigt.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Udarbejdelse af den konkrete lokalplan for Krudtværksområdet iværksættes. Et nyt tværgående forum med repræsentanter fra Halsnæs Kommune, Industrimuseet og Krudtværksområdets brugere nedsættes for at fremme gensidig forståelse og kommunikation. Industrimuseet vil arbejde bevidst og mere intensivt med formidlingen af dette samlede kulturmiljø – tiltag der i høj grad vil blive understøttet med Salpeterladens overdragelse til museumsformål.

Halsnæs Kommune vil stramme op omkring de enkelte lejeaftaler for bygninger og arealer og uarbejde en ny beplantningsplan med det samlede sigte at styrke områdets historiske kvaliteter.

ARBEJDENDE VÆRKSTEDER

ARBEJDENDE VÆRKSTEDER OG ÅBNE MAGASINER

I foråret 2010 begynder det omfattende arbejde med at indrette åbne magasiner i den gamle Salpeterlade på Krudtværksområdet. Der er i Halsnæs Kommunes budget afsat penge til projektet. Det er samtidig hensigten, at dette markante bygningsværk fra den protoindustrielle periode skal rumme en række aktiviteter, blandt andet arbejdende værksteder indenfor træ- og metalhåndværk.

EVALUERING

Kulturarvskommuneprojektet har støttet Halsnæs Kommunes fokus på kulturarven og har derved indirekte medvirket til, at der nu tages fat på restaurering og indretning af Classens Salpeterlade. Skabelsen af gode fysiske rammer for formidlingen af kulturarven bliver en snarlig realitet. Interessen blandt pensionerede håndværkere og arbejdere for at deltage i lavene har vist sig stor, og nogle er trukket i arbejdstøjet, selvom der endnu ikke har kunnet tilbydes dem et fast sted at være.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Halsnæs Kommune vil udnytte kulturarvens potentiale mht. social og etnisk inklusion i tæt samarbejde med Industrimuseet omkring de arbejdende værksteder o.a. aktiviteter på Krudtværksområdet. Industrimuseet og kommunen vil definere konkrete projekter for de arbejdende værksteder med henblik på at fremme historiske, æstetiske og oplevelsesmæssige kvaliteter på Krudtværksområdet f.eks. en rekonstruktion af den store vandkasse fra Classens tid.

DET STOLTE STÅL

RUTEN "DET STOLTE STÅL"

Det har været et mål at etablere en sikker rute på det store Stålværksområde, hvor borgere og turister kan færdes gruppevis, eventuelt i bus eller togvogn, og få formidlet den spændende og nutidige historie om dansk stålproduktion på basis af genbrug.

EVALUERING

Det har, på grund af den økonomiske krise og den deraf følgende konkurs på Elektrostålværket, været vanskeligt at få denne leverance på plads. Det er imidlertid i sidste øjeblik lykkedes at få en aftale i stand med den russiske ejer, således at der fremover kan inviteres besøgsgrupper ind på det store stålværksområde og i produktionshallerne. Der er desuden indledt forhandlinger om en revitalisering af det forhenværende virksomhedsmuseum.

Industrimuseet Frederiks Værk

*Guide til Frederiksværks
industrihistorie*

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Industrimuseet vil opretholde et godt forhold til de til enhver tid eksisterende virksomheder på området, p.t. DanSteel og Duferco Danish Steel. Vi vil især i samarbejde med DanSteels ledelse udarbejde planer for indretningen af det nye virksomhedsmuseum, ligesom vi vil forberede besøgene ved at tilrettelægge en rute ind på det store område og de mange produktionshaller. Ruten må nødvendigvis lægges under hensyn til, at der er tale om levende industri.

WALK & TALK ARRANGEMENTER

Der har været afholdt to walk&talk arrangementer på det store stålværksområde. Begge arrangementer har været udbudt i et samarbejde mellem Frederiksværkegnens Historiske Forening og Industrimuseet. Desværre har den generelle økonomiske krise betydet, at DanSteel A/S og Duferco Danish Steel ikke har haft tid eller ressourcer til sammen med Industrimuseet at arbejde videre med planerne om at åbne hele området for gæster et par gange årligt. Elektrostålværkets konkurs har kun kompliceret situationen.

EVALUERING

Walk & Talk arrangementer har vist sig som en velegnet formidlingsform, ikke mindst fordi der åbnes for dialog mellem deltagere og arrangører på de enkelte "locations". På turene ind på Stålværksområdet deltog flere personer, der tidligere har været ansat på værket og derfor kunne bidrage med specifikke oplysninger om produktioner og bygninger.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Industrimuseet vil fortsætte Walk & Talk arrangementerne i de områder, hvor det praktisk kan lade sig gøre.

INTERNATIONALT SAMSPIL

INTERNATIONALT SEMINAR

Frederiksværks gamle Gjethus dannede den 5. og 6. november 2009 ramme om et internationalt seminar, der handlede om kulturformidling, turisme og oplevelsesøkonomi, men også bevaring af den industrielle kulturarv, arrangeret af Kulturarvskommune Halsnæs. Der var oplæg fra indenlandske fagfolk og inviterede eksperter fra England, Tyskland og Sverige. Målgruppen var på førstedagen især det aktive lokale publikum, mens

andendagens program rettede sig mod politikere og embedsmænd, kulturhistorikere, planlæggere, meningsdannere, pressen m.fl.

I løbet af konferencen blev det diskuteret, hvordan fremtiden tegner sig for industrikulturen, hvorvidt der kan skabes god økonomi i salget af industrihistoriske oplevelser, og om det er et emne, der har tag i nye besøgsgrupper.

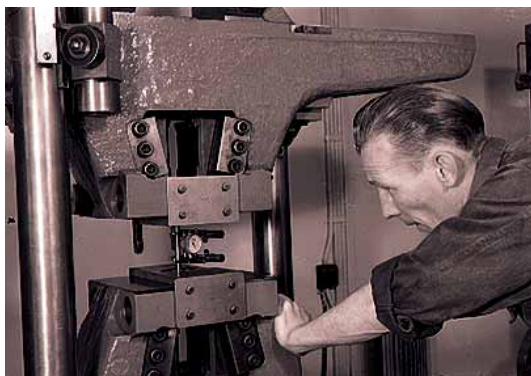
EVALUERING

Seminaret var velbesøgt, og selve afviklingen forløb smukt. De mange interessante oplæg og diskussioner gav megen viden og inspiration. Nyttens af international erfaringsudveksling blev i høj grad bekræftet. Flere gæster bemærkede efter ekskursionen i nærområdet ligheden mellem f.eks. Frederiksværk og Ironbridge. Seminaret betød en vigtig styrkelse af det faglige kontaktnet.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Inspireret af et af indlæggene på seminaret vil Industrimuseet arbejde på at blive optaget som såkaldt Anchorpoint på den europæiske industrirute. Vi vil vedblive at have det internationale perspektiv for øje i vort arbejde og deltage i møder og konferencer i udlandet.

FOTOSAMLING OG BYGNINGSTEGNINGER PÅ NETTET

Det store arbejde med at sortere, scanne og bearbejde fotografierne har vist sig at være umagen værd. Det har medvirket til at revitalisere dele af museets samlinger i en hidtil ukendt grad.

De eksisterende originale tegninger er fremtaget på Rigsarkivet samt Statens Forsvarshistoriske Museum i København. Tegningerne vil nu blive digitaliseret og lagt ud på Industrimuseets hjemmeside.

EVALUERING

Tusindvis af besøgende fra hele verden har klikket sig ind på billederne, der er publiceret på Flickr. Nye lokale brugere har meldt sig på museets arkiv med supplerende oplysninger om de billeder, de nu har kunnet studere på nettet.

I første omgang har det været en gevinst at kunne sammenholde de gamle kortoplysninger med iagttagelserne fra SAVE undersøgelsen. For det kommende arbejde med formidlingen af Krudtværksområdet er tilgængeliggørelsen et vigtigt indledende skridt.

FREMADRETTEDE HANDLINGER

Succesen med denne formidlingsform vil blive fulgt op løbende. Andre tusinder af fotografier i Industrimuseets arkiv ligger kun og venter på at komme ud "i lyset".

Publicering af relevant kildemateriale fortsætter, og det vil fremover blive anvendt i forbindelse med restaurering af huse og anlæg på Krudtværksområdet.

AFLEDTE PROJEKTER

Formidling af kulturarven gennem temaruter er et tiltag der ønskes videreudviklet. Der er en lang række fortællinger, der rummer potentiale for yderligere formidling, og hvor Frederiksværk særlige kendetegn og særegne værdier kommer i spil. I det følgende er forslag til nye ruter, fortællinger og formidlingsindsats kort beskrevet.

IDÉER TIL FLERE RUTER

BYEN I SKOVEN OG SKOVEN I BYEN

Frederiksværk er måske bedst kendt for sin stålindustri. Det tegner imidlertid ikke hele billedet, for byen ligger ved Roskilde Fjord, omgivet af skovklædte bakker, og ud til en af de bedste badestrande i Danmark er der kun få kilometer. Derfor er byen en turistmagnet om sommeren. Over 20.000 mennesker gæster i sæsonen sommerhusområderne langs Sjællands nordkyst, Arresø og Fjorden.

Bakkerne er formet af vind og vejr. De fremherskende vestenvinde pressede i sin tid sandet ind over land og lagde gode agre øde. Generalmajor Classen brugte bakkerne til alt andet end rekreative formål. Han opførte magasiner til det krudt, der blev produceret på Frederiks Værk – i sikker afstand fra anden bebyggelse.

Senere kom andre anlæg til. I Arresødal Skov anlagdes en militær forlægning til det såkaldte raketkorps. I Auderød Skov blev der opført en filial af Krudtværket. Senere kom det store skydeterræn til, i form af Melbylejren, og det hele blev fuldstændt med det sømilitære etablissement i Auderød.

Det er således oplagt at tilrettelægge ture, hvor historie og motion kan kombineres. Tanken er at skabe nogle ruter, hvor man kan gå, løbe eller cykle og samtidig opleve historiens vingesus.

VANDKRAFT – FRA SØ TIL FJORD

De færreste mennesker ved, at kanalerne er en af 1700-tallets største ingeniørmæssige bedrifter. I forbindelse med den Store nordiske Krig gravede danske og svenske soldater en kanal, således at vandet fra Arresø fik afløb til Roskilde Fjord.

Soldaterne havde kun ganske simple redskaber til rådighed: Skovle, spader, trillebører og skråplan. Det var et fysisk krævende arbejde under vanskelige forhold.

I 1719 åbnedes kanalen og området fik en vigtig kraftkilde. Selv i dag forsyner den byens industri med kølevand. Landskabet langs kanalen er varieret og indeholder en særpræget flora og fauna.

Vi forestiller os, at det eksisterende stiforløb vil kunne bruges som en motions-info-sti. Her kan placeres informationsskilte med små historier om datidens soldater og ingeniører, selve kanalgravningen, agatsliberiet og senere den nok så berømte franske kanonsmed, der anlagde den første virksomhed på det sted, hvor byen siden er vokset frem.

FRA KANONER, KRUDT OG KUGLER TIL KOMFURER OG KEDLER

Frederiksværks lange historie er historien om en by, opstået omkring en virksomhed der baserede sin produktion på destruktions teknologi, nemlig krudt, kugler og kanoner til Danmarks forsvar. Efter midten af 1800-årene kom der til gengæld gang i den civile produktion af dampmaskiner, lokomobiler, komfurer, gryder, pletter og pander.

Det er med andre ord en historie om produktion af krigsmateriel til hele Danmarks forsvar til en produktion af gryder, pletter og pander til hele Danmarks husholdning.

I Frederiksværk kan man stadig se sporene efter denne transformation. Fra det store Gjet-hus, hvor kanonerne støbtes til havnestøberiet, hvor man i 1960'erne satte en produktion af det kendte Salamanderfyr i værk. Man kan også gå forbi det gamle arsenal, hvor raket-korpset holdt til med det lille Projektmagasin og ned til det nuværende kunstnerhus, hvor der oprindeligt blev lavet modeller til de mange forskellige husholdningsartikler i støbejern.

En anden tur kunne føre turisterne fra det smukke Arresødal, opført af Generalmajor Classen og langs stisystemet ud til bådarten ved Arresøen. Her byder det lokale bådela-v om sommeren på spændende ture på søen med det gode skib Frederikke.

KVARTERER OG ARBEJDERBOLIGER

De store virksomheder, der med tiden kom til Frederiksværk krævede lokal, billig og kompetent arbejdskraft. Det tiltrak også arbejdere og specialister fra udlandet, som alle havde det tilfælles at de skulle spise, bo og leve i byen.

Derfor gik virksomheder, kommune og arbejderbevægelse sammen og skabte helt nye boligkvarterer. Gode sunde boliger til rimelige priser. Der blev også afsat arealer til kolonihaver og rekreative områder, hvor man kunne dyrke sport og motion.

En vandring i tid kunne man kalde det. Fra Calssens arbejdsboliger opført i Strandgade, over arbejderboligerne i Allegade for krudt-værksarbejderne og til de fint placerede arbejderboliger fra 1950'erne på Sandskårvej eller de fine små parcelhuse i Kregme.

Her kan man opleve velfærdsstatens blomstringsperiode med alt hvad det indebar af sociale foranstaltninger og sikkerhedsnet for de svageste. En rejse i velfærdsstatens og arbejderkulturens historie.

RUNDVISNINGER PÅ STÅLVÆRKET

I Frederiksværk lever industrien stadig. På et over 400.000 m² stort område, der ligger direkte ud til Roskilde Fjord produceres der stål til hele verden. Her har der siden anden Verdenskrig været produceret stål, og den danske skibsværfts- og byggeindustri har i årtier været afhængige af faste leverancer fra den eneste virksomhed af sin art i Danmark.

På grund af sin egenart og fordi det var en af Danmarks første genbrugsvirksomheder, har tusinder og atter tusinder besøgt virksomheden og set det imponerende produktionsanlæg. Det gælder alle fra unge ingeniørstuderende til kongehusets medlemmer. Det var også en gang en fast tradition at medarbejdernes familier og venner en gang om året kunne besøge den arbejdsplads som engang brødfødte over 3000 borgere. Det var en festdag. Dannebrog og virksomhedsflagene var hejst side om side og for børn og andre sultne sjæle blev der serveret røde pølser.

Det Danske Stålværk har sat sit umiskendelige præg på Frederiksværk og på hele lokalområdet. Der var bogstaveligt talt ikke én familien i Frederiksværk som ikke havde en far, en søn, en onkel eller en fætter som var i stålet – og det var man stolte af! Det stolte stål satte en dagsorden for det lille verdenssamfund. Men det var mere end blot løn og arbejde. Her udfoldede der sig et helt liv: Sommerudflugter, revy, teater, julearrangementer, fastelavn for børnene, fagenes fest for de voksne, modeljernbaneklubber, fodbold, skak, roning og meget mere.

Den store arbejdsplads satte også sit præg på selve byen. Infrastrukturen med havnen, børneinstitutioner, skoler og hjem, boliger, sportspladser og alt hvad der hører til et vel fungerende samfund i provinsen.

Derfor har virksomheden en nærmest mytisk status i befolkningen, derfor er det utænkeligt at den engang skulle lukke, derfor har alle borgerne et forhold til "stålet" – på godt og ondt.

Det er begrundelsen for at Industrimuseet gerne vil have lov til at arrangere ture ind på det store område. Ind blandt kranerne, de store maskiner, jernbanesporene, havnekajerne og de over 200 enkelte bygninger, pladser og oplag. Det kunne netop forgå via de lagte spor, eller via en fast rute med bus eller til bens. Det vigtigste er at dem der arbejdede der, og alle de der har hørt myterne og historierne kan komme ind og få syn for sagn.

Det er også vigtigt at det kan lade sig gøre uden at produktionen forstyrres. Derfor forestiller vi os at Industrimuseet kunne stå for rundvisningerne. Sørge for udlevering af sikkerhedsudstyr, fortælle historien, vise de enorme bygninger og anlæg og produktionen af slabs, stålplader og konstruktionsjern.

Industrimuseet arbejder netop nu på sammen med DanSteel og Halsnæs Kommune at skabe en sådan rute: Stålsat Kulturarv.

KULTURARVSAMBASSADØRER

Afledt af kulturarvskommuneprojektet er det et ønske at skabe et selvstændigt projekt om formidling af kulturarv af unge for unge. Det er målet at motivere og involvere unge til at blive ambassadører for deres lokale kulturarv, samtidig med at det konkrete projekt skal give stof til at udvikle en inspirationsguide for formidling af kulturarv.

Vi ved af erfaring, at skolerne efterspørger tilbud fra museer og kulturinstitutioner. Lærerne har hele tiden brug for inspiration og nye idéer til undervisningen, ikke mindst i de naturvidenskabelige fag som f.eks. natur og teknik. Museet har allerede kontakt til flere interesserede skoler, der vil være med i projektet. Til at gennemføre projektet er der fra Kulturarvsstyrelsen blevet bevilget 180.000 kr.

Baggrunden for at igangsætte et kulturarvsprojekt der er målrettet unge er at vores fælles kulturarv alt for ofte appellerer til det voksne publikum (læs 60+). Vi tager ordet "fælles" alvorligt, hvilket indebærer at den Stålsatte Kulturarv der kendetegner Halsnæs Kommune også skal nå ud til børn og unge. Vi vil inddrage en række skoleklasser i projektet. De skal bruge kulturarven som det kit, der binder undervisningen sammen. Med børnene vil vi skabe en fornemmelse af egen fortid, kultur og tilhørsforhold samt den spændende historie de selv er en del af. En viden de som ambassadører skal videreformidle.

HVEM?

Ambassadørerne vil være 3-6 klasser på to skoler. De bliver synlige, med badges og T-shirts med deres nye titel og kan efter at have arbejdet sig ind i stoffet få lov til at rejse ud med det stolte budskab om deres egen, lokale historie til andre skoler i Danmark, eller om muligt til venskabsklasser i udlandet.

HVORDAN?

I projektet formidles viden til klasserne, som de kan bruges i den daglige undervisning, ligesom vi løbende evaluere processen og stille vores viden til rådighed. I projektet sikrer workshops at formidlingsformer afprøves og evalueres og de unge gøres til "flyvefærdige" kulturarvsambassadører.

Læring foregår ikke kun på skolebænken, ligeså lidt som museumsaktiviteter behøver at finde sted i støvede lokaler. Erkendelsen af, at intelligens kan antage mange former og derfor kalder på mange forskellige læringsmetoder, stiller os overfor nye udfordringer. Ved at arbejde ud fra en opdateret forståelse af intelligensbegrebet håber vi at kunne skabe nye "læringsrum" og give den enkelte elev øget mulighed for personlig udvikling. Industrimuseet vil gerne ud og møde de unge, der hvor de er, og på deres egne betingelser. Byrummet og det industrielle kulturmiljø bliver til et levende klasselokale, et livets laboratorium.

MOTIVATION

Vi tror, at vores særlige lokale arv - den industrielle kulturarv - med sit rå og barske udtryk og den skæve vinkling af historien kan engagere de yngre generationer. Det er vores overbevisning, at netop den rå kulturarv i Halsnæs egner sig til at få de unge i tale. Vi tror på, at viden om fortiden skaber mere kvalificerede borgere, at viden bidrager til den demokratiske ånd og styrker viljen til at være med til at forme fremtiden. Kulturarven og historien giver med andre ord "stærke rødder", - ståsted, identitet og forankring.

KULTURARVENS FREMTIDSPOTENTIALER

OPLEVELSESØKONOMI

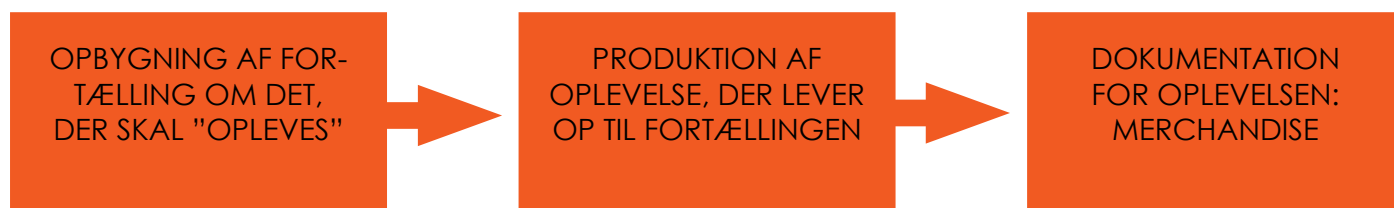
At skabe et brand handler om at formidle et områdes særlige identitet. I Frederiksværk udgør den særlige og unikke kulturarv fra de sidste 250 års industrivirksomhed et enestående potentiale i forhold til målsætningen om at "brande sig" og gøre oplevelsesøkonomien til byens levebrød.

Mange kommuner satser i disse år på udvikling af oplevelsesøkonomi, og et hvert sted ønsker at opbygge sit eget brand. Som en flok teenagepiger der gør sig festklare ender resultatet dog alt for ofte med at blive meget ens – kommunerne vil være grønne, blå, sunde og bæredygtige. I Halsnæs Kommune er den strategiske beslutning om at industrikulturarven er den bærende fortælling i byens identitet allerede taget. Men hvilket oplevelsesøkonomisk potentiale ligger der for Halsnæs kommune i at udvikle denne industrikulturarv?

Vi har i dag mange eksempler på genanvendelse af industrikulturarven. Eksempelvis er gamle industribygninger ofte en attraktiv ramme for kreative virksomheder. En årsag kan være at de er billige, at de industrielle bygninger ofte byder på store rum, der er fleksible og at de kan indrettes efter behovet for værkstedslignende faciliteter. Men et er at genanvende kulturarven, en anden og mere kompliceret udfordring er at gøre den til oplevelsesøkonomi.

MODEL FOR UDVIKLING

Der findes en 3-trins model for udvikling af et oplevelsesøkonomisk potentiale. Det første skridt er at formidle det særlige og det unikke – at opbygge en fortælling omkring oplevelseskvaliteterne. Jakob Ejersbo's roman Nordkraft er et eksempel på en virkningsfuld formidling af et miljø – i denne sammenhæng Aalborg Havn – der har væsentlig større værdi end bunker af turistbrochurer og diverse reklamer. Næste trin er rent faktisk at tilbyde oplevelser der formidler den unikke fortælling om industrikulturarven. Sidste skridt er at de besøgende vender hjem med en bid af oplevelsen og fortællingen. En gryde støbt i det gamle støberi – eller som de meget succesfuldt har gjort på Læsø – sende folk hjem med salt fra det saltsyderi de lige har besøgt.

VI KAN LÆRE AF DE ANDRE

Det er vigtigt at søge inspiration i nogle af de gennemførte projekter, for at finde den ideelle vej til hvordan oplevelsesøkonomi kan udvikles i Halsnæs kommune. I det følgende præsenteres tre projekter der alle rummer væsentlige erfaringer.

RUHR - FORANDRING GENNEM KULTUR

Ruhrdistriktet er mest kendt for minedrift og rygende fabriksskorstene. Men i dag har det udviklet sig til et moderne og levende kulturmiljø, hvor der satses på forandring gennem kultur.

Ruhrs økonomiske betydning stammer først og fremmest fra stenkulbruddene. De rige kulforekomster har dannet grundlag for en omfattende jern- og stålindustri samt en stor maskinproduktion. I dag er jern- og stålindustrien blevet overhalet af andre brancher, ligesom man har satset bredt på forskning og innovation. Især er mange beskæftiget ved de seks universiteter, der er opstået siden 1964, samt med konsulentvirksomhed og kulturisme.

Ruhrdistriktet har det hele: fascinerende industrimonumenter, spændende museer og kulturcentre samt teatre og koncertsale og sidst men ikke mindst de store landskabsparker med genanvendelse af industribygninger og nyskabende arkitektur og kunst. De over 50 byer er blevet til en multikulturel metropol, hvor fem millioner mennesker fra 170 nationer bor og lever sammen. Drivkraften bag denne proces er kunst og kultur.

Ruhr har i storskala gennemløbet en transformationsproces fra kul og stål til kultur og oplevelsesøkonomi og hermed er det enorme område gået fra at være et totalt nedslidt, beskidt industriområde til at blive et af de mest attraktive beboelses- og etableringsområder i Tyskland. Ruhr er et forbillede for Halsnæs Kommune når det gælder: Forandring gennem kultur.

” *Det internationale seminar var en meget stor oplevelse og den gav et stort visionært udblik.*

Lokalhistorikeren

IRONBRIDGE – FRA STÅL TIL KULTURARV

Ironbridge Gorge nær Birmingham i England spillede en afgørende rolle i den industrielle revolution. Det betragtes af mange som det sted hvor industrialismens vugge stod. Det er et område begunstiget af rige forekomster af kul, jernmalm, kalk og ler, samt vand til transport, produktion og drift af maskiner.

I 1709 lykkedes det at få styr på en ny proces til produktion af jern med trækul som brændstof. Det skabte nye muligheder. Processen gav adgang til billig, høj kvalitets jern og satte dermed skub i både den økonomiske og teknologiske udvikling. Denne udvikling skulle vise sig totalt at transformere hele Storbritannien i det 18. og 19. århundrede.

Netop her byggedes, mellem 1777 og 1781, den verdensberømte ”Ironbridge” over floden Severn. Den skulle sikre en bedre logistik i området, og især sørge for transporten af råmaterialer og halvfabrikata på tværs af floden.

Fra hele verden strømmede entreprenører og investorer til for at se virksomhederne og den berømte bro – den første i verden opført i støbejern og succesen fortsatte helt frem til efter anden verdenskrig. I 1960erne brød strukturen sammen. Minerne lukkede, ovnene blev slukket og arbejdsløsheden voksede. Men det lykkedes for dygtige politikere og museumsfolk at genrejse stedet. Med enkle midler fik de skiftet spor, og det lykkedes at transformere det totalt nedslidte og ødelagte industriområde til et af verdens mest besøgte museumscentre. I dag har stedet over 750.000 besøgende om året, og det blev i 1986 netop på grund af sin historie og industrikultur udnævnt af UNESCO til et verdensarvområde. Ironbridge er et forbillede for Halsnæs, når det gælder ambitionerne om at sætte oplevelsesøkonomi og turisme på dagsordenen – fra stål til kulturarv.

BERGSLAGEN - FRA RØG OG STØJ TIL KULTUR OG NATUR

Nord for Stockholm strækker der sig et enormt område, der gennem århundreder havde jernudvinding og trækulsbrænderi som den primære beskæftigelse – de såkaldte bergsbrug. Siden middelalderen har man her smeltet og bearbejdet jern, men den internationale konkurrence og faldende priser på jern og stål førte i 1960erne og 1970erne til samtlige miners lukning, og med sig i faldet tog de en række af følgeindustrierne. Konsekvensen var arbejdsløshed, socialt armod og manglende tro på en fremtid.

I slutningen af 1980erne besluttede en række af de implicerede kommuner at gøre et forsøg på at revitalisere området, der også indeholder store naturområder og hermed et rekreativt potentiale. De kontaktede museumsfolk og industrihistorikere for at høre deres råd. De pegede på, at området med dets nærhed til Stockholm og den helt specielle historie havde en enestående mulighed for at kickstarte en ny økonomi baseret på turisme med industri og natur som omdrejningspunkterne.

Museet blev oprettet i 1990, og det tiltrækker hvert år turister i tusindtal. Et besøg i Bergslagen er som en tidsrejse. Her kan man som gæst følge fremvæksten af det moderne industrisamfund fra vandkraft, kulminer, smelteovne, smedjer og arbejdsboliger til vandkraft, jernbaner og kanaler. Der er tale om et enestående koncept med borgerinddragelse og en række frivillige laug. Bergslagen er et forbillede for Halsnæs, når det gælder borgerinddragelse og transformationen fra røg og støj til kultur og natur.

CODE ERFARINGER FRA PROJEKTERNE

- Det er i projekterne prioriteret at bevare helheder frem for enkeltdele. Alene størrelsen af de samlede miljøer er en stor del af oplevelseskvaliteten og helhedsoplevelsen.
- Bevaring af de industrielle kulturmiljøer går hånd i hånd med en genanvendelse af bygninger. Dette giver oplevelsen af et autentisk miljø – ikke som et frilandsmuseum, men som et levende sted med nye brugere.
- Den fysiske kulturarv – miljøerne, bygningerne og inventaret – er kun en del af den historie, der skal formidles. Oftest er det skildringerne af de enkelte menneskers liv, der har det største formidlingsmæssige potentiale og giver de besøgende den største oplevelse.

FIRE UDVIKLINGSSTRATEGIER

FORANKRING OG NETVÆRKSDANNELSE

- Aktivering af borgerne gennem arbejdende værksteder, brug af lokale guider mm.
- Kulturarvsamssadører - unge formidler kulturarv til andre unge (venskabsklasser)
- Interkommunale netværk - formidling af erfaringer og sparring med andre kommuner
- Internationale netværk - med fokus på udvikling af industrikulturarven

TVÆRFAGLIG UDVIKLING OG SIKRING AF VIDEN

- Nedbryde faggrænser og samarbejde på tværs i kommunen
- Fælles arrangementer og vidensudveksling
- Uddannelse og faglig udvikling blandt sagsbehandlere
- Inddragelse af hele kommunens historie i kulturarvsarbejdet

BEVARING OG UDVIKLING AF KULTURMILJØERNE

- Sikre politisk velvilje til investeringer
- Bruge midlertidige funktioner til at sikre kulturarven og gøre den aktiv
- Skabe en bevidsthed om værdierne hos erhvervsliv, borgere og politikere
- Arbejde for en systematik i planprocessen omkring inddragelse af vigtige parter

FORMIDLING

- Fortsætte den klassiske formidling - walk and talk, udstillinger m.m.
- Afprøve sociale medier som f.eks. Facebook til at nå flere brugere
- Skabe oplevelser hvor man får fingrene i kulturarven f.eks. arbejdende værksteder
- Udvikle nye højteknologiske formidlingsprodukter som f.eks. en animeret publikation

FREMTIDENS UDFORDRINGER

I Halsnæs Kommune har fokus længe været på industrikulturarven. Kulturarvskommuneprojektet har yderligere forstærket processen med at udvikle og formidle kulturarven gennem igangsættelse af en række initiativer. På nuværende tidspunkt er det relevant at stille skarpt på, hvor det skal bringe os hen i fremtiden.

FIRE UDVIKLINGSSTRATEGIER

Gennem fire udviklingsstrategier er det målet at styrke Halsnæs Kommunes arbejde med kulturarven, og derved styrke kommunens position og muligheder i fremtiden. Udviklingsstrategierne viderefører de positive initiativer og sikrer, at Halsnæs Kommune internt og eksternt systematisk indarbejder kulturarven og udnytter de strategiske ressourcer, der allerede har vist sig.

SOM RINGE I VANDET

Frederiksværk har i kulturarvskommuneprojektet fungeret som et laboratorium for afprøvning af værktøjer og idéer. Erfaringerne fra Frederiksværk som case skal nu breddes ud til resten af kommunen, for derigennem at opnå en lignende formidlingsmæssig og bevaringsmæssig effekt som den i Frederiksværk by. Det er vigtigt i fremtiden at satse på hele kommunens kulturhistorie for at sikre, at alle borgere føler sig som en del af det fælles "brand", der er underopbygning. Historierne skal gøres nærværende, så borgerne identificerer sig med dem. Den metodemæssige udvikling der er sket i forbindelse med arbejdet med industrikulturarven, kan på sigt lette arbejdet med at formidle og styrke andre lokale historier, der ønskes i spil.

En anden vigtig opgave er at bringe erfaringerne videre til andre kommuner bl.a. i forbindelse med det tværkommunale netværk og samarbejde. Halsnæs ønsker at se sig selv som bidragsyder til andre kommuner. Vi ønsker også et forum for erfaringsudveksling og vidensdeling, der kan styrke fremdriften i såvel kommunens egen som andres positive udvikling. En vej til at bringe erfaringerne videre er gennem det tværkommunale projekt Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

NETVÆRK

VI VIL MERE END DET

Det er et mål yderligere at styrke de internationale netværk, som allerede er igangsat. I dansk skala finder vi ikke mange industrikulturmiljøer, der står over for udfordringer i en størrelsesorden, som man ser i Frederiksværk med Stålværket. Her er samspil og erfaringsudveksling i internationalt regi eneste mulighed for at opnå den fornødne viden til at fremtidssikre udviklingen. For at komme dette skridt videre er det internationale fokus helt centralt.

Indtil nu har arbejdet med industrikulturarven været forankret lokalt. Gjethuset og Krudtværket har repræsenteret kulturmiljøer, der let har kunnet omdannes til at indeholde nye funktioner, der har styrket Frederiksværk og kommunen som helhed. Den fysiske skala i f.eks. Gjethuset har været håndterbar, og det har været muligt direkte at koble den oprindelige bygning til nye funktioner. Ligeledes har den økonomiske opgave forbundet med omdannelsen været overkommelig. Helt anderledes ser det ud for Stålværket. Her overstiger udfordringen en enkelt kommunes økonomiske formåen, ligesom det vidensgrundlag der er behov for, for at sikre en vellykket omdannelse, skal indhentes via internationale samarbejder og relationer. Det er med andre ord en opgave af national eller international dimension. Opbygningen af netværk er godt i gang og Halsnæs Kommune ser mulighederne i en fremtid, der ikke er båret udelukkende af stålproduktion, men "produktion" af oplevelser.

Omdannelsen af Stålværket til andre funktioner indebærer ikke kun en vanskelig proces i fysisk henseende og i genfortolkning af stedet. Med Stålværkets omdannelse er hele byens identitet i spil. Fra at være arbejderby der producerer og eksporterer det tunge stål, skal Frederiksværk by og Halsnæs Kommune finde et ståsted som producent af oplevelser. Værdien af at være turistmål eller producent af oplevelser skal accepteres, og den økonomiske gevinst skal materialisere sig. Men perspektivet er der, og mulighederne for at skabe et værdifuldt internationalt knudepunkt er inden for rækkevidde.

Det internationale samspil er ikke noget nyt for Frederiksværk. Industriens udvikling i byen har historisk været forbundet med omverdenen. Ny viden er blevet hentet til udefra når det har været påkrævet, ligesom der gennem tiderne har været virksomheder på udenlandske hænder – senest Stålværket. Vi står igen overfor behovet for at trække ny viden ind for at udvikle og fremtidssikre Frederiksværk og Halsnæs Kommune, ikke som producent af stål, men som centrum for oplevelse af den industrielle kulturarv i Danmark.

UDFORDRINGER

ANCHORPOINT

Det er besluttet at det Nationale Industriminde Frederiksværk skal være et Anchorpoint på European Route of Industrial Heritage (ERIH) den Europæiske industrirute. Der stilles til denne særstatus en række formkrav, ligesom der er knytte både en ekstern og en intern økonomi til medlemskabet. Det er målet at udvikle Frederiksværk til at kunne opfylde kriterierne. Vi anser dette som et første skridt i den rigtige retning og vil arbejde målrette for at opfylde disse krav. Med status som Anchorpoint markeres det, at vi tror på vores egen historie, og at den kan måle sig med den såkaldte store engelske industrihistorie. Det er også et signal om, at vi er parate til at gå fra Stålproduktion til oplevelsesøkonomi.

STATUS SOM ANCHORPOINT KRÆVER:

- Et Nationalt Industriminde der bidrager til den europæiske industrihistorie
- En permanent udstilling om det samlede kulturmiljø
- Udvikling af faciliteter, multimediefaciliteter og formidling på flere sprog
- Udbud af særlige ruter og formidling for børn
- Demonstration af håndværk
- Samspil til andre relevante regionale turistattraktioner f.eks. via ruter og formidling

FORSLAG TIL LÆSNING

Hvis man vil læse mere dybtgående om Frederiksværks industrihistorie, er der desværre ikke så meget at tilbyde. Den eksisterende byhistorie er fra 1920'erne, og der er aldrig skrevet en professionel fremstilling af byens industri- og militærhistorie. Hvis man kan læse gotisk skrift er den lille samtidige beretning skrevet af inspektør ved værket Peder Falster en kildenær og faktamættet beretning: Peder Falster, Nogle fortællinger betræffende det frederiksværkske Etablissement, Frederiksværk 1793 (trykt som manuskript, København 1858).

Et letlæst oversigtsværk findes i form af Carl Christensens byhistorie, der delvist er baseret på Falster samt senere fremstillinger i årbøger og topografiske værker: Carl Christensen, Frederiksværk. En dansk fabriksbys historie, København 1926.

Egon Eriksens bestillingsarbejde er et solidt studie af Frederiksværks industrihistorie frem til jubilæumsåret 1956. Bogen er forsynet med smukke illustrationer og gode kilde- og litteraturhenvisninger: Egon Eriksen, Frederiks Værk. Fra kanoner til kedler, 1756-1956, De Forenede Jernstøberier 1956.

Egon Eriksen havde med sin bog fra 1956 om Frederiksværks industrihistorie fået en fod indenfor. To år senere blev han af Krudtværkets ledelse bedt om at udarbejde en lignende jubilæumspublikation med fokus rettet mod krudtfremstillingen i Frederiksværk indtil 1958. Der er tale om et grundigt kildebaseret studie, der med sine noter og litteraturhenvisninger hæver sig over almindelig standard: Egon Eriksen, Krudtværket på Frederiksværk 1758-1958, Frederiksværk 1958.

I forbindelse med Stålvalseværkets 25 års jubilæum i 1965, blev værkets overingeniør K. Nielsen bedt om at redigere en bog om virksomhedens historie. Det er der kommet en både grundig, informativ og smuk bog ud af, men den dækker kun de første 25 års virksomhed: K. Nielsen (red.), Det Danske Staalvalseværk A/S, 1940-1965, København 1965.

I 1991 udgav Frederiksværkegnens Museum en lille fin bog om håndværkere og arbejdere ved industrierne i Frederiksværk. Den er bekostet af Statens Museumsnævn samt en række fonde, og er baseret på en mængde interviews: Industriens Folk i Frederiksværk, udg. Frederiksværkegnens Museum 1991.

250 ÅRS INDUSTRIHISTORIE

1717

Frederik IV beslutter at der skal graves en kanal fra Arresø til Roskilde Fjord

1728

Frederik IV anlægger en agatslibemølle ved kanalen

1751

Den franske kanonsmed, Jandin de Peyrembert hentes til Danmark

1756

Johan Frederik Classen begynder en kanon- og krudtproduktion ved kanalen

1756

Frederiks Værk opkaldes efter Frederik V og et helt ny fabriksby opstår

1802

Et kobbevalseværk etableres af to englændere

1829

Danmarks første dampmaskine produceres i Frederiksværk

1830

En produktion af civil karakter starter - fra kanoner til komfurer

1860

Der produceres dampmaskiner, kraner, lokomotiler og støbegods i stor stil

1866

Havnen anlægges

1939

Det besluttes at der skal opføres et stålvalseværk i Frederiksværk

Hvis man interesserer sig for bygningskultur er denne bog, på trods af dens alder, et uomgængeligt redskab. Den er udarbejdet af Nationalmuseets 2. afdeling under redaktion af Gunvor Andersen sammen med arkitekt Jørgen Thomsen. Bogen er gennemillustreret, forsynet med oversigt over ejere, arkivalier, litteratur og ordforklaringer. Et klassisk studie i Frederiksværks bygningskultur: Historiske huse i Frederiksværk, udgivet af Frederiksværkegnens Museum samt Nationalmuseet, København 1986.

Arbejderbevægelsen har dybe rødder i Frederiksværk. I 1998 udgav historikeren Søren Federspiel en jubilæumsbog i anledning af SIDs jubilæum. Den er forsynet med en række gode illustrationer, et appendiks, en litteraturoversigt samt et meget kortfattet noteapparat: Arbejdsmænd – i Danmarks ældste industriby, SID Frederiksværk 1898-1998, København 1998.

Litteraturen udgøres i høj grad af jubilæumsudgivelser. Det gælder også bogen om de tekniske forsyninger historie i Frederiksværk Kommune. Bogen er finansieret af værkerne selv og af byens forhenværende elselskab, EFO. Den velanmeldte bog er gennemillustreret, og udarbejdet på grundlag af kildestudier lokalt, regional og nationalt: Marie Bach, Henrik Harnow og Søren la Cour Jensen, Forsyninger til tiden. De tekniske forsyningers historie i Frederiksværk Kommune 1905-2005, Frederiksværk 2005.

Endnu et jubilæum kunne fejres med den smukke fotobog, der er udgivet i anledning af Frederiksværks 100 års købstadsjubilæum og regentparrets besøg i 2007. Bogen giver et smukt signalement af den nye kommunes største byer, iblandet udsagn fra børn og unge om deres forestillinger om fremtiden: Marie Bach (red.), To byer Mødes. Frederiksværk og Hundested, Frederiksværk 2007.

En fin samlet og opdateret fremstilling, skrevet af museumsleder Frank Allan Rasmussen findes i tidsskriftet: Fabrik&Bolig. Det industrielle miljø i Danmark: Industriens bygninger i Frederiksværk, Fabrik&Bolig 2007.

En oversigtsartikel er trykt i den af Kulturarvsstyrelsens udgivne antologi om de 25 nationale industriminder i Danmark. Industri – Industri. 25 stk. dansk kulturarv, Frank Allan Rasmussen, Frederiksværk – 250 års levende industrimiljø, København 2007

Jørgen Sestoft, Danmarks Arkitektur, Arbejdets bygninger, København 1979

KILDER

I DENNE RAPPORT ER DER BRUGT EN RÆKKE KILDER. VI TAKKER DE ANONYMISEREDE BIDRAGSYDERE FOR DERES MEDVIRKEN:

- Lokalhistorikeren
- Erhvervsmanden
- Den engagerede borger
- Embedsmanden
- Politiker

DER ER DESUDEN BRUGT MATERIALE FRA:

Bo Jacobsen, Hans Engelund Kristiansen og Frank Allan Rasmussen, Friderichs Værk. Kilder til industribyens fødsel, Industrimuseet Frederiks Værk 2006

Peder Falster, Nogle fortællinger betræffende det frederiksværkske Etablissement, Frederiksværk 1793

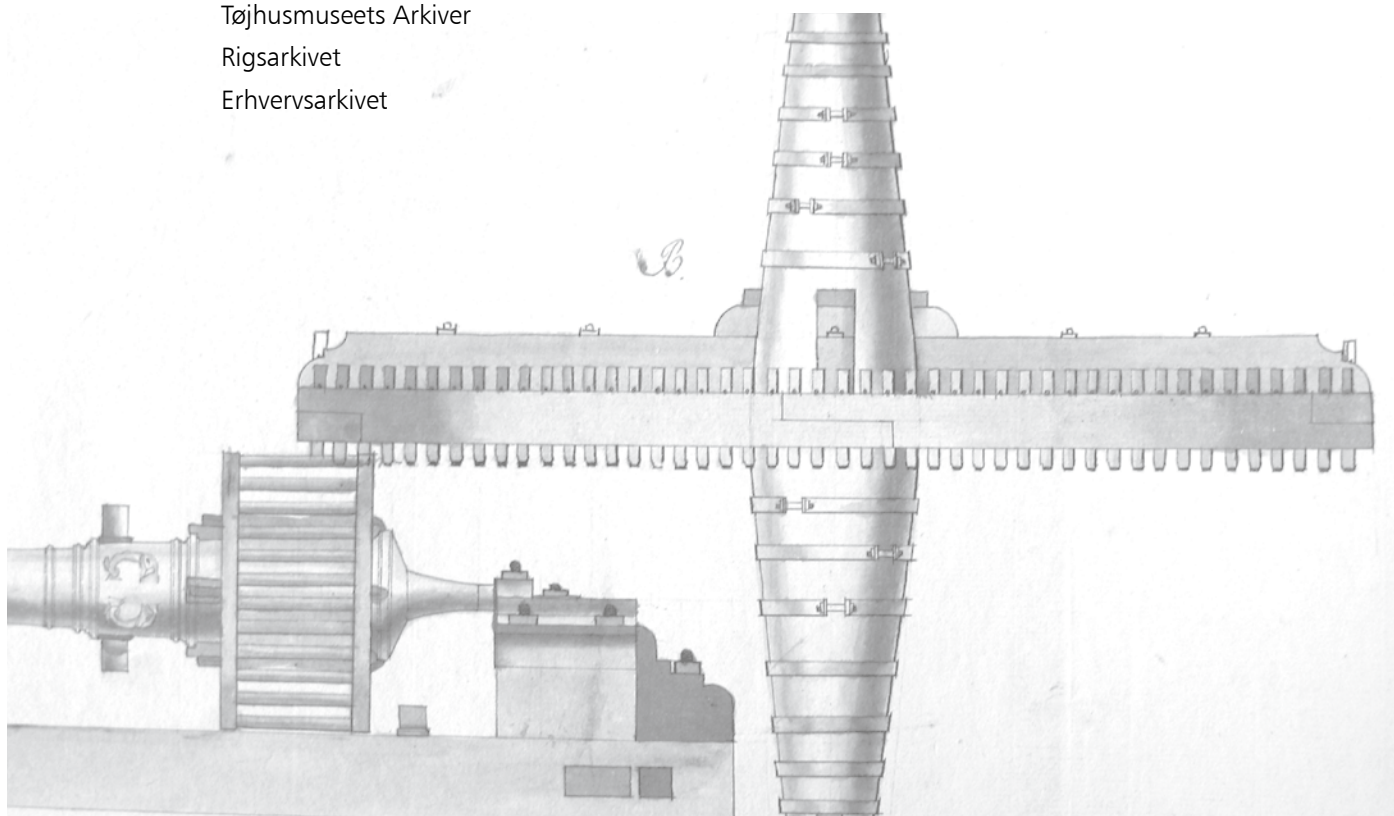
Frederiksværk Kommunes arkiv

Byarkivet

Tøjhusmuseets Arkiver

Rigsarkivet

Erhvervsarkivet

BILLEDKILDER

DER ER I DENNE PUBLIKATION ANVENDT FOTOS FRA:

Industrimuseet Frederiks Værks samlinger
Fotograf Flemming Wedell
Fotograf Nicolaj Perjesi
Museumsinspektør Marie Bach
Museumsassistent Tenna Norring Skou
Professor Wolfgang Ebert

Side 6:	Flemming Wedell	Kedelhuset på Krudtværksområdet
Side 10:	Tenna Norring Skou	Elektrostålværket
Side 12-13:	Nicolai Perjesi	Duferco Danish Steel
Side 14:	Nicolai Perjesi	Gjethuset i Frederiksværk
Side 15:	Flemming Wedell	Trækulsbrænderiet
Side 15:	Nicolai Perjesi	Dansteel
Side 22-23:	Tenna Norring Skou	Elektrostålværket
Side 26:	Nicolai Perjesi	Kanalen og denne "Spanske trappe"
Side 27:	Nicolai Perjesi	Frederiksværk bymidte
Side 28:	Nicolai Perjesi	Byliv i Frederiksværk
Side 30:	Flemming Wedell	Krudtværksområdet
Side 31:	Flemming Wedell	Vandkassen på Krudtværksområdet
Side 32:	Nicolai Perjesi	Dansteel
Side 33:	Marie Bach	Walk and talk i Frederiksværk
Side 34:	Marie Bach	International konference i Gjethuset
Side 35:	Byarkivets fotosamling	De Forenede jernstøberier
Side 36:	Nicolai Perjesi	Frederiksværk
Side 37:	Flemming Wedell	Arbejderboliger og Palæet med kanon
Side 38:	Marie Bach	Rundvisninger på Stålværket
Side 43:	Wolfgang Ebert	Ruhr
Side 40-41:	Nicolai Perjesi	Valsning af stål på Dansteel
Side 45:	Marie Bach	Besøg i Ironbridge

Halsnæs
Kommune